

- університету імені М. П. Драгоманова: зб. наук, праць. – Вип. 6. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – С. 32-36.
4. Сермеєва Н.В. Особенности речевого дыхания у детей-логопатов / Н. В. Сермеєва // Матеріали науково-практ. конф.: зб. статей / М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2005. – С. 64-65.
 5. Янушко Е.А. Развитие речевого дыхания //Практическая психология. - №3 (38). - 2009. – С.39-51.

In the article pedagogical technology of development of the vocal breathing is described for under-fives with the general exhalation of speech.

Keywords: under-fives with the general exhalation of speech, vocal breathing, paradoxical respiratory gymnastics, vocal breathing.

Отримано 22.9.2013

УДК 372.212.1+371.927

О.В. Лисенко

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПІСКОВОЇ ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСОБУ ЛОГОПЕДИЧНОГО ВПЛИВУ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

У статті розкрито корекційні можливості техніки піскової терапії у логопедичній роботі з попередження і подолання порушень письма в учнів початкових класів загальноосвітньої школи, пошук ефективних модифікацій даної технології.

Ключові слова: пісочна терапія, учні початкових класів, порушення письма, корекційно-розвиваючий комплекс.

В статье раскрыты коррекционные возможности песочной терапии в логопедической работе по предупреждению и преодолению нарушений письма у учеников начальных классов общеобразовательных школ, поиск эффективных модификаций данной технологии.

Ключевые слова: песочная терапия, ученики начальных классов, нарушение письма, коррекционно-развивающий комплекс.

Діти молодшого шкільного віку з особливостями розвитку та порушенням писемного мовлення потребують спеціальних методів навчання.

Попередження дисграфії, подолання проблем опанування навичок письма учнями молодшого шкільного віку загальноосвітньої школи на логопедичних уроках є досить актуальною темою. Порушення письма та читання – найчастіші прояви специфічних труднощів навчання учнів початкової школи, а іноді і причина їхньої неуспішності. На думку багатьох науковців (М. Ловенфельд, Д.Калф, Л. Штейнхард, Н.Сакович, Т. Зінкевич-Євстігнєєва, Т.Грабенко), ефективним засобом корекційного впливу на особистість молодшого школяра, що допомагатиме йому здобувати знання, формувати вміння та навички, які передбачені програмовим змістом у режимі зацікавленості, психологічного комфорту, самодостатності, є Пісочна терапія (Sandpley Therapy).

Фонетико-фонематичне та загальне недорозвинення мовлення впливають на здатність дитини оволодіти читанням та письмом. На практиці у початкових класах загальноосвітньої школи навчаються діти, у яких недоліки письма зумовлені як мовленнєвою недостатністю, так і педагогічною занедбаністю, двомовністю, проблемами психоневрологічного характеру. "Логопедична" пісочна терапія у таких випадках допомагає надати навчання позитивного забарвлення, природності; заняття з елементами пісочної терапії не обтяжують психіку дитини та не сприймаються як чергова проблема, від якої необхідно сховатися або ігнорувати.

Для дітей пісочна терапія стає ігровим засобом подолання емоційної напруги, бачення та розуміння власних проблем, відновлення своєї психічної цілісності, зібрання унікального образу, картини світу. При використанні пісочної терапії у навчально-виховному процесу молодші школярі мають можливість позбутися негативних особистісних переживань та отримують величезне задоволення від процесу навчання як засобу особистісного залучення до світового інформаційного простору. Використання пісочної терапії на логопедичному пункті дозволяє нам перемістити корекційне навчання у позитивно комфортне середовище.

Окрім терапевтичних завдань, у пісочниці вирішуються і корекційні завдання: удосконалення координації рухів, дрібної моторики, орієнтація у просторі, стимуляція вербальної та невербальної активності у процесі гри, формування навичок позитивної комунікації, розвиток сенсорно-перцептивної сфери дитини, зокрема тактильно-кінеститичної чутливості.

Особливе значення для розробки психолого-педагогічних технологій пісочної терапії у навчально-виховному просторі початкової школи має концепція засновника пісочної терапії К. Юнга про структуру і динаміку особистості та про індивідуальне і колективне підсвідоме.

Вперше пісочницю у ігровій психотерапії запровадила у 1929 році

англійський дитячий психотерапевт М. Ловенфельд у Лондонському Інституті Дитячої Психології (методика "Техніка побудови Світу"). Дослідниця вважала цілющим тактильний контакт дитини з піском та водою. В ігри включалися різні предмети та іграшки. Діти самі додавали воду у пісок та будували там свій Світ. Американський психотерапевт Л. Штейнхард у своїх дослідженнях об'єднала психотерапію з арт-терапією. Спеціальна художня освіта Л. Штейнхард допомогла вченій подивитися на побудований дитиною власний Світ у пісочниці очима художника, своєрідного перекладача художніх образів на мову психології дитячої душі. Тому Л. Штейнхард у першу чергу цікавить триада: дитина - психотерапевт - художній образ [6].

В наш час активно розробляються технології пісочної терапії в різних сферах педагогічних процесів. Російські науковці Т. Зінкевич-Євстигнеєва та Т. Грабенко (м. Санкт-Петербург) розробили й успішно апробували систему пісочних ігор, спрямованих на навчання, розвиток та корекцію особистості дітей дошкільного та шкільного віку [2, с. 277-334]. Ними успішно розроблені теоретико-методичні засади пісочної терапії у психолого-педагогічній діяльності, навчально-корекційні ігри на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості та дрібної моторики рук, пізнавальні ігри та ігри на розвиток фонематичного слуху та корекцію звукоутворення а також методика навчання читанню та письму "Пісочна грамота" для дітей з особливими потребами. Окремі розробки психотерапевтичних та психолого-педагогічних методик роботи у пісочній терапії проводились Н. Сакович та Г. Ель [5]. Так, Н.Сакович визнає естетотерапевтичну цінність пісочної терапії для педагогічного процесу у надзвичайній емоційно-позитивній реакції дитини на роботу із природними матеріалами: "заняття, які проводяться у пісочниці, дозволяють зробити процес виховання та навчання природнім й таким, що приносить радість відкриття та задоволення дітям та дорослим"[5, с. 90]. Запроваджений у науковий обіг термін "педагогічна пісочниця" (Н. Сакович, Н. Кузуб, Е. Осіпчук).

Перенесення традиційних педагогічних занять у пісочницю, на думку провідного психолога відділу прикладної педагогічної психології Академії післядипломної освіти (м. Мінськ), члена Білоруської асоціації психотерапевтів та члена Російської асоціації арт-терапевтів Н. Сакович, дає великий виховний та освітній ефект у порівнянні із стандартними формами навчання. Зокрема дослідницею виділяються п'ять переваг використання пісочниці в освітньому просторі, що мають яскраво виражений естетотерапевтичний підтекст: суттєво підсилюється бажання дитини пізнавати щось нове, експериментувати та працювати самостійно; у пісочниці потужно розвивається "тактильна" чутливість як основа розвитку "ручного інтелекту"; в іграх з піском більш гармонійно та інтенсивно розвиваються усі пізнавальні функції (сприйняття, увага, пам'ять, мислення), а також мовлення і моторика; вдосконалюється розвиток предметно-ігрової діяльності, що у подальшому сприяє

розвитку сюжетно-рольової гри та комунікативних навичок дитини; пісок, як і вода, здатний "заземляти" негативну енергію.

Ці положення про загально-дидактичні та корекційно-виховні переваги "пісочної педагогіки" набувають актуальності у роботі з сучасними дітьми молодшого шкільного віку та в умовах практичної відсутності подібних засобів зняття негативних емоційно-чуттєвих проявів у традиційному освітньому просторі початкової школи.

Студентами та магістрами Полтавського державного педагогічного університету імені В. Короленка була успішно апробована зазначена вище методика вчених Санкт-Петербурзького Інституту Казкотерапії та розроблена методика пісочної терапії у роботі з дітьми різних соціально-педагогічних категорій на матеріалі української національної культури (серія навчальних проектів "Країна улюбленої букви", "Мистецька пісочна грамота", "Моє місто", "Планета щасливих людей", "Літера мого імені" тощо).

Основний принцип навчання граматики у пісочниці, як його проголошує Т. Зінкевич-Євстигнеєва: з будь-якого складного правила можна зробити цікаву гру [2].

Р.Левіна довела, що навичка символізації, тобто буквеного позначення фонем, формується на основі зрілого фонематичного сприймання, мовленнєвої свідомості і розвиненої в дитини здатності до символізації ширшого плану, особливо образотворчої діяльності. Вважається, що розвиток графічного символізму починається саме відтоді, як дитина переходить до зображення форм і дає їм назви [4]. Про виникнення елементарних знакових операцій свідчить сформованість у дитини здібності до малювання за замислом. Результати дослідження В.Мухіної свідчать, що незрілість цих здібностей (особливо відсутність прогресу в зображенні деталей малюнка), навіть за достатнього розумового розвитку дитини, ускладнює оволодіння графемами.

Також Г.Барищук підтверджує, що несформованість будь-якої з вище вказаних функцій може визвати порушення процесу оволодіння письмом – дисграфію, яка є основним видом порушення писемного мовлення учнів. До цих порушень належить і аграфія – тобто повна нездатність до засвоєння процесу письма [1].

Цікавим є погляд М. Монтесорі на оволодіння навичками письма та читання. Вона доводила що для оволодіння навичками читання й письма необхідне залучення сенсорно-моторних (чуттєво-рухових) сприймань. Тому що навичка читання є певним і через це найвищим ступенем в розвитку чуттєвого досвіду дітей. Без чіткого розвитку зорового, дотикового, м'язового чуття не можна навчити читати й писати [3].

М.Монтесорі писала: "Спостереження за дітьми усього світу свідчать, що дитина розвиває свій інтелект через рух. Йдеться про цикл, де психіка і рух належать до однієї спільності. На допомогу приходять відчуття; адже, якщо у дитини не розвинена сенсорна діяльність, розуміння розвивається дуже повільно" [3].

Аналіз літературних джерел дозволяє зробити висновок, що для формування автоматизованих навичок письма неабиякого значення набувають такі передумови, як сформованість усного мовлення, вільне володіння ним, здатність проводити аналіз і синтез слова; сформованість просторового сприйняття і просторових уявлень, а саме: орієнтування у поняттях "ліворуч", "праворуч", у схемі власного тіла і у просторі; розвиток тонко координованих рухів рук; сформованість зорово-моторних (здійснення зв'язку між тим, що бачить, і тим, що записує) і слухо-моторних (зв'язок між тим, що чує, і тим, що записує) координацій; сформованість довільної діяльності, вміння регулювати власні дії, застосовувати вольові зусилля [6].

Для визначення рівня розвитку кожної складової та об'єктивності діагностики ми користувалися блоками діагностичних завдань, враховували результати спостережень за дітьми на перервах, уроках, бесіди з педагогами, а також вивчали особові справи, результати попереднього логопедичного обстеження.

Блоки завдань сформовані після вивчення методики діагностування психологічної готовності до навчання А.Обухівської, Н. Стадненко, Т.Ілляшенко, а також враховані методичні рекомендації Т. Пічугіної з ранньої діагностики дітей із дислексією та дисграфією; рекомендації Ю.Рібцун з вивчення моторної функції молодших дошкільників із ЗНМ.

Блок завдань №1: просторове сприймання, орієнтування.

Блок завдань №2: зорове сприймання.

Блок завдань №3: аналіз символічних зображень

Блок завдань №4: фонематичні диференціації

Блок завдань №5: обстеження дрібної моторики рук.

Блок завдань №6: обстеження моторики артикуляційного апарату.

Блок завдань №7: обстеження уваги.

Блок завдань №8: обстеження пам'яті.

Блок завдань №9: обстеження мислення.

Блок завдань №10: обстеження мовлення.

Блок завдань №11: обстеження моторного компонента графічної навички.

Попереднє використання всебічної діагностики саме за складовими формування елементів грамоти дозволило нам враховувати реальний рівень розвитку навичок письма та читання і визначити індивідуальні напрямки корекційного впливу.

Для роботи за технологіями пісочної терапії необхідна наявність в кабінеті логопеда "пісочниці", яка б дозволила залучити до дій не тільки одну дитину, але й підгрупу з 4-5 осіб. При роботі у підгрупі створюється щось схоже на "круглий стіл", де важливу роль відіграють психологічні аспекти: взаємопідтримка, обмін інформацією, позитивне ставлення до вивчення, можливість обіграти аналітичну інформацію, яка стає більш доступною сприйманню дитини. А також кількаразове повторення допомагає учням запам'ятати, "утримати" інформацію.

Були розроблені комплекси вправ для роботи в пісочниці. Кожен корекційно-розвиваючий комплекс складався за загальною схемою:

1. Пальчикові вправи з віршованим супроводом.
2. Артикуляційна вправа.
3. Завдання з розвитку просторового сприймання, орієнтування.
4. Завдання для розвитку вміння аналізувати символічне зображення, образи.
5. Розвиток графічної навички.

Мовленнєвий матеріал для проведення корекційно-розвиваючих комплексів відбирався за наступними критеріями:

- відповідно до матеріалу, який вивчався на заняттях;
- відповідно до завдань корекції мовленнєвої діяльності дітей, згідно із програмовими вимогами;
- відповідно до потреб додаткового відпрацювання, закріплення з уже знайомих дітям тем.

Пальчикові вправи діти виконують з додаванням природного матеріалу: пісок, камінці, мушлі, шишки, каштани та таке інше. Широке використання слова та одночасна стимуляція активних зон на кінчиках пальців сприяло підвищенню розумової активності.

Для виконання артикуляційної вправи ми добирали один – два елементи або елемент для покращення дикції та вправу для розвитку дихання. Іноді ми викладали дзеркальця на пісок. Утворювались "Чарівні озерця", які допомагали дітям проявляти старанність. Здували сухий пісок з малюнку щоб побачити зображення.

Наступне завдання це робота на піску з фігурками, створення міні-казки, розповіді. Педагогу необхідно стимулювати використання всієї площі пісочниці, проговорювання дій та напрямків розміщення героїв. Так як у нас завдання з розвитку мовлення - предмети, фігурки логопед пропонує згідно теми заняття. Одночасно ця частина корекційно-розвиваючого комплексу сприяє розвитку просторового сприймання, орієнтування.

Наступні хвилинки-розваги: "Хто заховався у піску?"(часткове бачення: $\frac{1}{4}$ частина предмета прихована; $\frac{1}{2}$ частина предмета прихована.), "Яку букву приховало море?" (впізнання за елементом, частиною), "Виклади з паличок...(камінців, зернят, намистинок)", "Чиї сліди", "Зроби візерунок з печаток". Ця частина вправ стимулює розвиток вміння аналізувати символічне зображення, образи.

Розвиваючи графічні навички намагаємось з учнями пройти шлях розвитку дитячого малюнка, поступово ускладнюючи завдання (малювання образів символів: силуетне, одноколірне зображення предметів. піктограми). На першому етапі використовуємо для зображення у пісочниці тільки пальчики, руки. В подальшій роботі використовуємо палички різної товщини, пензлики, фігурні ролики. Обов'язково звертаючи увагу на правильне утримання паличок (як ручку).

Допоміжними засобами для зображення букв слугують трафарети та шаблони, дерев'яні букви, які розміром з долоню дитини (можна залишити слід на піску), пісок іншого кольору, вода. Ці вправи дозволили нам покращити рухливість п'ятірні, пальців рук, розвивати окомір дитини.

Для розвитку моторного компоненту графічної навички у дітей ми використовували наступні вправи:

1. Домальовування деталей.
2. Малювання по контуру іншим кольором піску, водою.
3. З'єднання деталей, які знаходяться у різних частинах пісочниці.
4. Малювання за допомогою шаблонів.
5. Малювання за допомогою трафаретів.
6. Змальовування на пісок графічного зображення на папері.

Спостерігається цікава особливість писання на піску: дитина може дуже легко змінювати написані слова, зробити це "безболісно" у порівнянні із написанням у зошиті, де сліди помилок завжди помітні. Діти швидко втомлюється у процесі навчання письма, якщо відсутній належний рівень розвитку певних психічних процесів та дрібної моторики руки. Робота з піском дозволяє зберігати та подовжити працездатність дитини у часі.

В ході наших спостережень під час виконання корекційно-розвиваючих комплексів у пісочниці нами були відмічені значні покращення моторної сфери дітей. Проговорювання текстів віршованого супроводу пальчикових вправ позитивно вплинуло на розвиток активного словника, фонематичного слуху, сприяло диференціації звуків у зв'язному мовленні. Покращилось вміння дітей аналізувати та координувати рухи. Закріплювалися просторові відношення, поняття, а також формувалася відповідний словник. Покращились аналітичні здібності дітей: розпізнавання символів, образів у зображеннях; передача та сприймання інформації за допомогою графіки. Ми спостерігали поступовий розвиток вміння узгоджувати рухи згідно мовленнєвої інформації та більш впевнене користування засобами передачі зображення.

Покращились і психологічні аспекти діяльності дітей: поступово зменшився страх перед написанням, з'явилося бажання досягати гарних результатів.

Розглянуті нами теоретично-практичні засади пісочної терапії та досвід використання "логопедичної пісочної терапії" в рамках корекційної роботи вчителя-логопеда дозволяє зробити висновок, що різні модифікації даної технології є ефективними для подолання порушень письма та читання, розвитку мовлення дітей початкових класів загальноосвітньої школи.

Перспективним напрямком дослідження є: вдосконалення та адаптація технік пісочної терапії для корекційної роботи з подолання порушень письма та читання на логопедичному пункті загальноосвітніх шкіл.

Список використаних джерел

1. Баришук Г.С. Усунення вад письма. – Т.: Богдан, 2003. – 40 с.
2. Зинкевич-Евстегнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии. – СПб.: Издательство "Речь", "ТЦ Сфера", 2001. – 400 с.
3. Корнев А.Н. Нарушение чтения и письма у детей – ИД "МиМ" 1997. – 286 с.
4. Основы теории и практики логопеди. / Под ред. Р.Е. Левиной. – М.: Просвещение, 1967.– 367с.
5. Сакович Н.А. Технология игры на мосту. – СПб.: "Речь", 2006. – 176 с.
6. Штейнхардт Л. Юнгианская песочная психотерапия. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с.

This article deals with the possibility corrective sand therapy speech therapy work to prevent and overcome disturbances writing in junior classes secondary school, the search for effective modification of this technology.

Keywords: sand therapy, primary school pupils, impaired writing, correction and development complex.

Отримано 19.9.2013

УДК 376-056.264:51

Л.І. Лісова

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ РОЗВ'ЯЗАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ЗАДАЧ РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ТА ПРИЧИНИ, ЩО ЇХ ОБУМОВЛЮЮТЬ

У статті розглянуто погляди науковців щодо особливостей труднощів при засвоєнні арифметичних задач молодшими школярами з порушеннями психофізичного розвитку.

Ключові слова: арифметична задача, мислення, розвиток, розуміння, типи задач, формування.

В статье рассматриваются взгляды научных работников относительно особенностей трудностей при усвоении арифметических задач младшими школьниками с нарушениями психофизического развития.